

وَسَلَامٌ عَلَى الْقُرْآنِ تَسْبِيلًا

ТАЖВИД АСОСЛАРИ

— حَفَظْنَا —

**Убай ибн Каъб розияллоху анху
номидаги мадраса**

**ТАЖВИД
АСОСЛАРИ**

Ботиржон Ёдгорбек ўғли

Ўш - 2021

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ وَرَتَلَ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴾

“Куръонни тартил билан тило-
ват қилинг”. (Муззаммил, 4-оят)

عَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
”خَيْرُكُمْ مَنْ تَعْلَمَ الْقُرْآنَ وَعَلَمَهُ”.
رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالْتَّرْمِذِيُّ.

Усмон розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам : “Сизларнинг энг яхшиларингиз – Куръонни ўрганган ва уни ўргатганларингиздир”, дедилар. (Бухорий, Абу Довуд ва Термизий ривояти)

МУҚАДДИМА

Қуръони Каримни ёдлаш, уни ўрганиб, ўргатишни бизларга неъмат қилиб берган Аллоҳ таолога беадад ҳамду санолар бўлсин!

“Сизларнинг энг яхшиларингиз — Қуръонни ўрганган ва уни ўргатгандарингиздир”, деб айтган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга саловат ва саломлар бўлсин!

Қуръон — Жаброил алайҳиссалом Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга олиб тушган Аллоҳ таолонинг Каломидир. Аллоҳ таоло Ислом умматини икки дунё саодатига эриштирувчи барча нарсани Қуръонда баён қилди.

Қуръон ўқиши энг буюк ибодатлардан саналиб, Аллоҳ таоло бизни уни ўқишига буюрди:

﴿فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْءَانِ﴾

“Бас (энди), Қуръондан мұяссар бўлганича ўқинглар”. (*Муззаммил, 20*)

Куръонни ўқиши буорган Зот, уни тажвид билан ўқишига ҳам буоргандир:

﴿وَرَتَّلَ الْقُرْءَانَ تَرْتِيلًا﴾

“Қуръонни тартил билан тиловат қилинг”. (*Муззаммил, 4-оят*)

Тартил – ҳар бир ҳарфни ўз маҳраҗидан дона-дона қилиб чиқариб, тажвид қоидалари асосида ўқишидир.

Барча уламолар Қуръонни тажвид қоидаларига кўра тиловат қилиш во-жиблигига иттифоқ қилганлар.

Аллоҳ таоло барчаларимизни Ўзининг Каломини тўғри ва хатосиз ўқишига мушарраф айлашини сўраб қоламиз.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1-ДАРС ТАЖВИД ИЛМИ

Савол: Тажвид нима?

Жавоб: Луғатда: Чиройли қилиш, зийнатлаш.

Истилоҳда: Ҳар бир ҳарфнинг махраж ва сифатига эътибор бериб, маълум қоидалар асосида тиловат қилиш.

С: Тажвиднинг ҳукми нима?

Ж: Тажвид илмини мукаммал ўрганиш фарзи кифоя, тиловат қилганда эса унга амал қилиш фарзи айнdir.

2-ДАРС ЛАХН

С: Лахн нима?

Ж: Қуръони Каримни хато тило-
ват қилиш.

С: Лахн неча хил бўлади?

Ж: 2 хил: Жалий ва хафий лахн.

С: Жалий лахн (очиқ хато) нима?

Ж: Бир ҳарфни ёки ҳаракатни
бошқасига алмаштириб ўқиш.

М: ﴿عَصَى﴾ (эҳтимол) ни ﴿أَنْعَمْتَ﴾
(исён кўтармок) деб, ﴿أَنْعَمْتُ﴾ (сен
инъом қилдинг) ни ﴿أَنْعَمْتُ﴾ (мен
инъом қилдим) деб, ўқиш каби.

С: Ҳукми нима?

Ж: Ҳаром, қасдан қилган киши
гуноҳкор бўлади.

С: Хафий лаҳн (яширин хато) нима?

Ж: Маъно бузилмасада, қироат урфини бузадиган хато.

Мисол: Ғуннани тарқ қилиш, мадларни кам ёки кўп чўзиш каби.

С: Ҳукми нима?

Ж: Уламолар макруҳ деганлар. Лекин ҳаром деганлар ҳам бор.

С: Тартил нима?

Ж: Али розияллоҳу анхуддан

﴿وَرَتَلَ الْقُرْءَانَ تَرْتِيلًا﴾

“Қуръонни тартил билан тиловат қилинг” оядидаги *тартилнинг* маъноси ҳақида сўралганида: “Тартил – ҳарф талаффузларини комил адо этиш ва вақф (тўхташ) ўрингарини билиш”, деб жавоб қилган.

3-ДАРС

ҚИРОАТДАГИ ТЕЗЛИК ДАРАЖАЛАРИ

С: Қироатнинг нечта тезлик дара-
жаси бор?

Ж: 3 та:

1. Таҳқиқ – ҳаракатларни чўзмас-
дан (мисол: عَلَيْهِمْ ни عَلَيْهِمْ демасдан)
секин ўқиш. Таълим беришда шу тез-
ликдан фойдаланиш яхши саналади.

2. Ҳадр – ҳарфларни аралаштири-
масдан, тажвид қоидаларига амал
қилган ҳолда, тез ўқиш.

3. Тадвир – таҳқиқ ва ҳадр ора-
сида бўлиб, ўрта тезликда ўқиш.

Эслатма: Қуръонни юқоридаги
тезликнинг қайси бирида тиловат
қилинса ҳам тартил билан ўқилган
ҳисобланади.

4-ДАРС

ҲАРФЛАРНИНГ МАХРАЖЛАРИ

С: Араб тилида нечта ҳарф бор?

Ж: 29 та:

أ ب ت ث ج ح خ د ذ ر
ز س ش ص ض ط ظ ع غ
ف ق ك ل م ن ه و ل ا ي

Эслатма: «ا» – алиф деб аталсада, аслида ҳамзадир.

«ل» – аслида алифдир, чунки алиф ўзи ёлғиз келмайди.

С: Махраж нима?

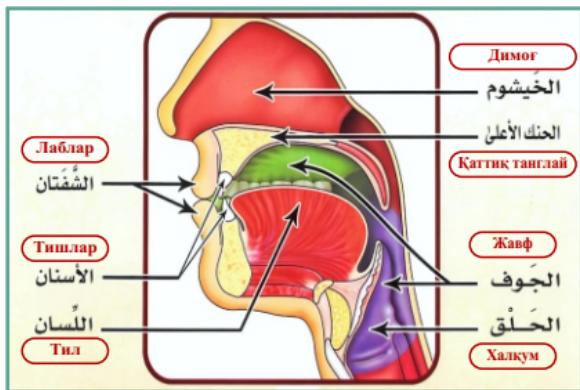
Ж: Ҳарфларнинг чиқадиган ўрни.

С: Ҳарфларнинг махражлари нечта?

Ж: 17 та

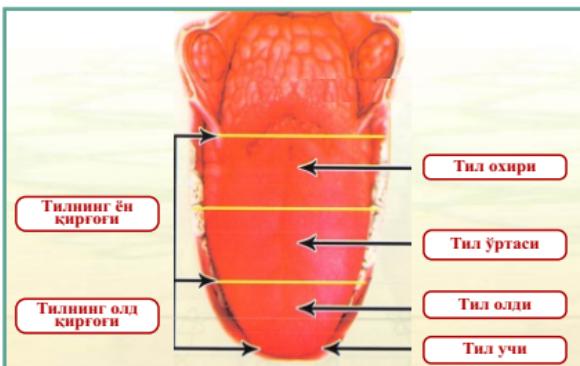
С: Махражлар нечта аъзода жойлашган?

Ж: 5 та: Жавф (халқум ва оғиз бўшлиғи), ҳалқум, тил, лаб, димоғ.

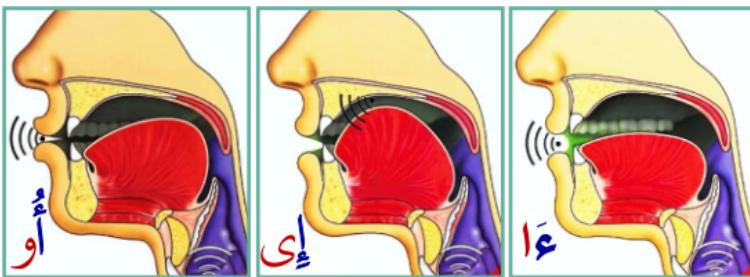
С: Тил нечта қисмга бўлинади?

Ж: 3 та: Олди, ўртаси, охири.

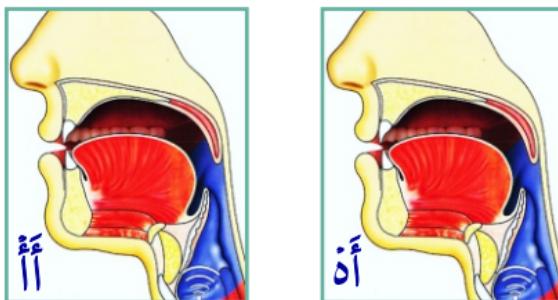
С: 1-махраж қайси ва ундан қайси ҳарфлар чиқади?

Ж: Жавф, ундан 3 та мад ҳарфлари **أُ** - **إِي** - **غِ** чиқади.

С: 2-махраж қайси?

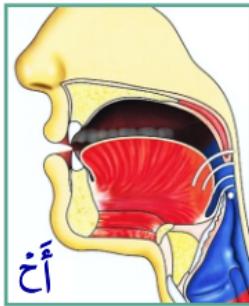
Ж: Ҳалқумнинг пастки қисми, ундан **ه** ва **هـ** чиқади.

С: 3-махраж қайси?

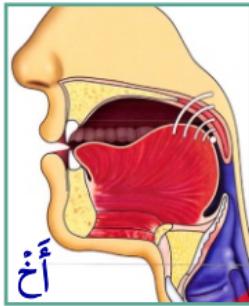
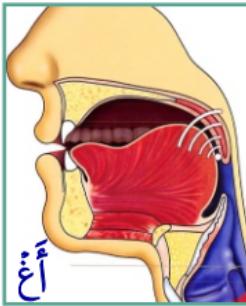
Ж: Ҳалқумнинг ўртаси, ундан

ع ва خ чиқади.

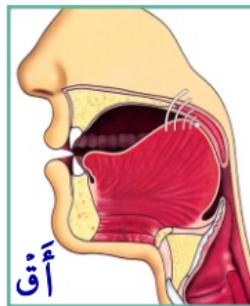
С: 4-махраж қайси?

Ж: Ҳалқумнинг юқори қисми, ундан ع ва خ чиқади.

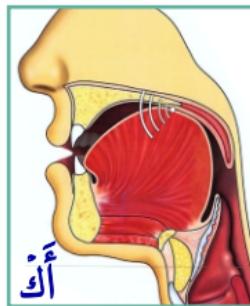
С: 5-махраж қайси?

Ж: Тилнинг охирги қисми билан унинг юқорисидаги юмшоқ танглай, ундан қ чиқади.

С: 6-махраж қайси.

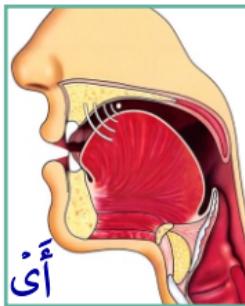
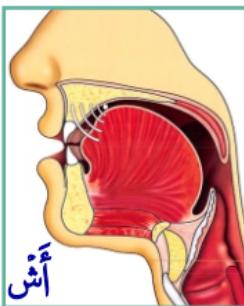
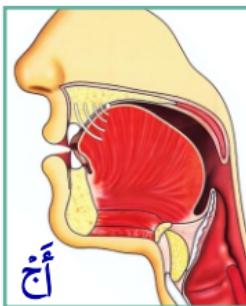
Ж: Тилнинг охирги қисми билан унинг юқорисидаги қаттиқ ва юмшоқ танглайнинг туташган жойи, ундан қ чиқади.

С: 7-махраж қайси.

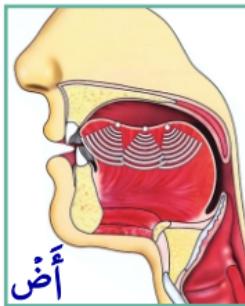
Ж: Тилнинг ўртаси билан унинг юқорисидаги танглай, ундан

ج ش ى чиқади.

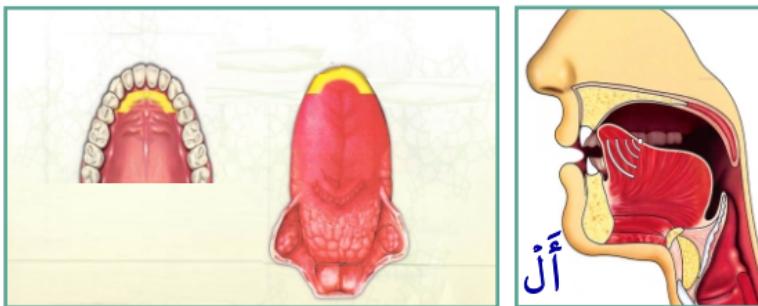
С: 8-махраж қайси?

Ж: Тилнинг ўнг ёки чап ёnlари ёки ҳар икки ёnlари билан юқори озиқ тишларнинг ички томони, ундан ض чиқади.

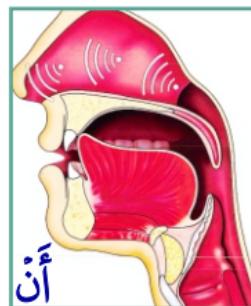
С: 9-махраж қайси?

Ж: Тилнинг олд ёnlари (8 та тиш кенглигидаги) билан унинг тўғрисидаги танглай, ундан й чиқади.

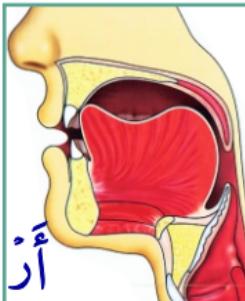
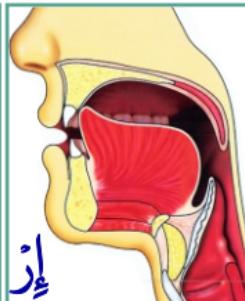
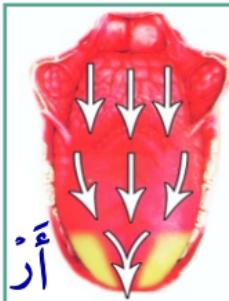
С: 10-махраж қайси?

Ж: Тилнинг олд қисми билан унинг тўғрисидаги милк, ундан ўчиқади ва ғунна унга ҳамроҳ бўлади.

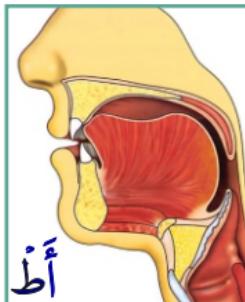
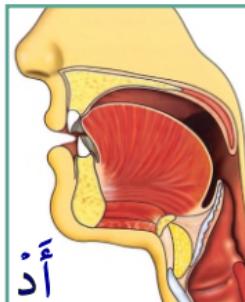
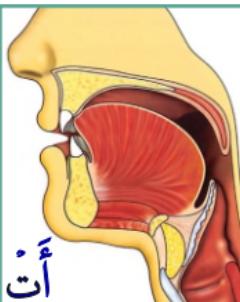
С: 11-махраж қайси?

Ж: Тилнинг олд қисми билан унинг тўғрисидаги милкнинг озгина юқориси, ундан чиқади.

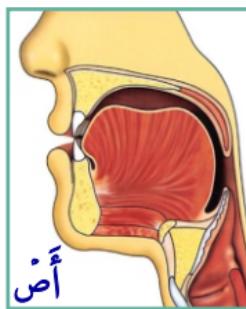
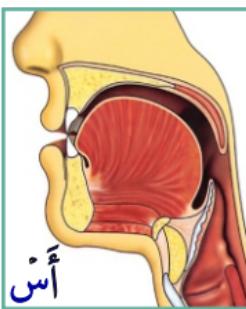
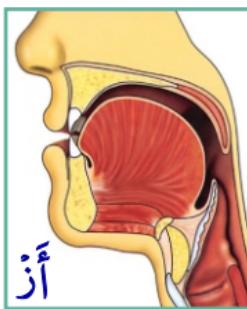
С: 12-махраж қайси?

Ж: Тилнинг олд қисми билан юқори курак тишларнинг милкка ту-ташган жойи, ундан чиқади.

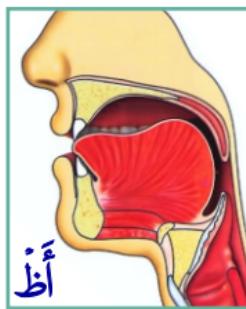
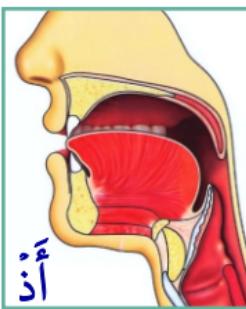
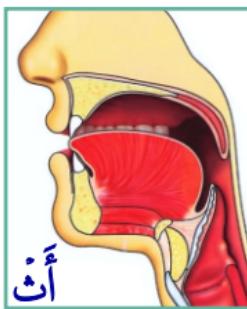
С: 13-махраж қайси?

Ж: Тилнинг олд қисми (учи) билан пастки курак тишларнинг паст қисми, ундан **ز س ص** чиқади.

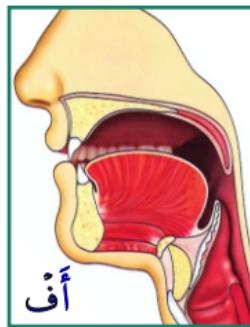
С: 14-махраж қайси?

Ж: Тилнинг олд қисми (учи) билан юқори курак тишларнинг учи, ундан ظ ذ ث чиқади.

С: 15-махраж қайси?

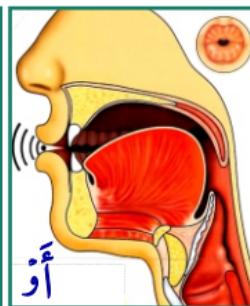
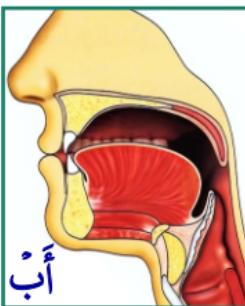
Ж: Пастки лабнинг ички қисми билан юқори курак тишларнинг учи, ундан **ғ** чиқади.

С: 16-махраж қайси?

Ж: Икки лабнинг ораси, ундан

و م ب чиқади.

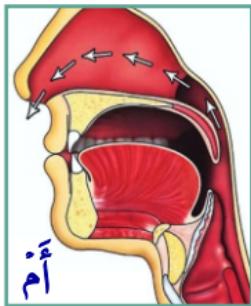

Эслатма: Лаблар «أُ» ҳаракатини ва «و» ҳарфини талаффузида бир оз чүччаяди, бошқа ҳарфлар талаффузида чүччаймайды.

Мисол: أَصْ - أَطْ - أَشْ - أَقْ деганда лаблар чүччаймайды.

С: 17-махраж қайси?

Ж: Димоғ, яъни, бурун бўшлиғи, ундан ғунна товуши чиқади.

5-ДАРС

ҲАРФЛАРНИНГ СИФАТЛАРИ

С: Ҳарфларнинг сифатлари нима?

Ж: Ҳарфнинг ўз маҳражидан чиқаётгандаги ҳолати.

С: Сифатлар неча қисмга бўлиниди?

Ж: 2 қисмга:

1. Зидди бор сифатлар.

2: Зидди йўқ сифатлар.

С: Зидди бор сифатлар нечта?

Ж: Улар 10 та:

1. Ҳамс, зидди жаҳр.

2. Шидда, зидди раҳова. (Буларнинг орасида *байнийя* сифати ҳам бор).

3. Истельо, зидди истефола.

4. Итбок, зидди инфитоҳ.

5. Излок, зидди исмот. (Бу сифатлар сарф илмига таалуқлидир).

С: Зидди йўқ сифатлар нечта?

Ж: Улар 7 та:

1. Сафир, ҳарфлари ص س ز
2. Қалқала, ҳарфлари قُطْبُجَدْ
3. Лин, ҳарфлари ي و va
4. Инхироф, ҳарфлари ر ل va
5. Такрир, ҳарфи ر
6. Тафашший, ҳарфи ش
7. Иститола, ҳарфи ض

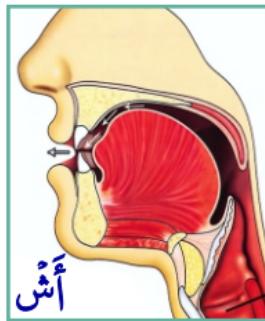
Ҳамс ва жаҳр

С: Ҳамс (жарангиз) нима?

Ж: Ҳарф талаффузида маҳраждаги босим кучсиз бўлгани учун ҳавонинг bemalol чиқиши.

С: Ҳамс ҳарфлари нечта?

Ж: 10 та: **فَحَتَّهُ شَخْصٌ سَكْتُ**

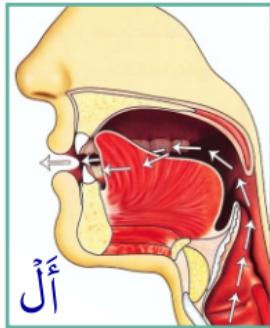

С: Жаҳр (жарангли) нима?

Ж: Ҳарф талаффузида маҳраждаги босим кучли бўлгани учун ҳавонинг тўсилиши, яъни маҳраждан қўшимча ҳаво чиқмаслигиdir.

С: Жаҳр ҳарфлари нечта?

Ж: 19 та: ئ ا ب ج د ذ ر ز ض ط ظ ع ق ل م ن و ي

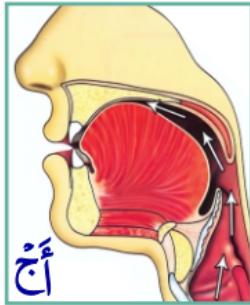
Шидда, рахова ва байнийя

С: Шидда (қаттиқ) нима?

Ж: Махражга урилиш қаттиқ бўлгани учун махраж ёпилиб, товушнинг тўхтаб қолиши.

С: Шидда ҳарфлари нечта?

Ж: 8 та: أَجْدُ قَطِّ بَكْتْ

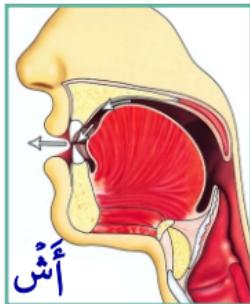

С: Рахова (юмшоқ) нима?

Ж: Махражга урилиш заиф бўлгани учун махраж очик бўлиб, товуш - нинг чиқиб туриши.

С: Рахова ҳарфлари нечта?

Ж: 16 та:
ا ث ح خ ذ ز س
ش ص ض ظ غ ف و ه ي

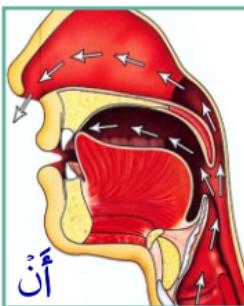
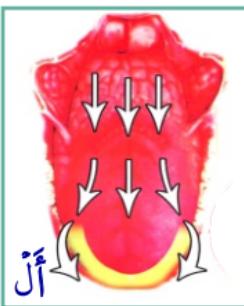
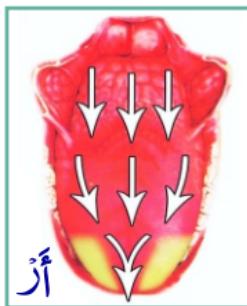

С: Байнийя (ўрта) нима?

Ж: Товушнинг шидда ва рахова орасидаги ўртача ҳолати, яъни, махраж тўлиқ ёпилмагани сабабли товушнинг қисман чиқиши.

С: Байнийя ҳарфлари нечта?

Ж: 5 та: لِنْ عُمَرْ

С: Сукунли ҳарфни махражда туриш муддати қанча?

Ж: 1. Рахова ҳарфларининг муддати байнийя ҳарфларига нисбатан узокроқ.

2. Байнийя ҳарфларининг муддати шидда ҳарфларига нисбатан узокроқдир.

M: أَنْ - أَبْ

يَسْتَبِشِرُونْ

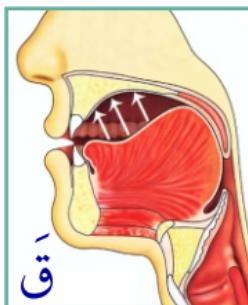
Истеъло ва истефола

С: Истеъло (йўғон) нима?

Ж: Тилнинг орқа қисми юмшоқ танглайга кўтарилиб, товушнинг йўғон (тафхим) чиқиши.

С: Истеъло ҳарфлари нечта?

Ж: 7 та:
خُصَّ ضَغْطٌ قِظٌ

С: Истефола (ингичка) нима?

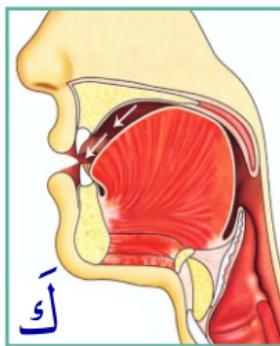
Ж: Тилнинг орқа қисми юмшоқ танглайга кўтариilmай, товушнинг ингичка (тарқиқ) чиқиши.

С: Истефола ҳарфлари нечта?

Ж: 22 та: ئ ا ب ت ث ح

ح د ذ ر ز س ش ع ف

ك ل م ن و ه ي

Эслатма: «ا» «ل» «ر» ҳарфлари баъзан тафхим, баъзан тарқик бўлади.

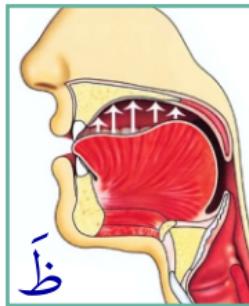
Итбоқ ва инфитоҳ

С: Итбоқ (ёпик) нима?

Ж: Тилнинг кўп қисми юқори танглайга кўтарилиб, товушнинг тил ва танглай орасида қамалиши.

С: Итбоқ ҳарфлари нечта?

Ж: 4 та: ظ ض ص ط

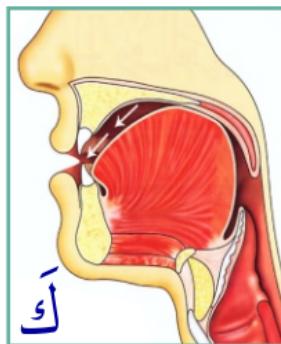

С: Инфитоҳ (очик) нима?

Ж: Тилнинг кўп қисми юқори танглайга кўтариilmай товушнинг тил ва танглай орасида қамалмай чиқиб кетиши.

С: Инфитоҳ ҳарфлари нечта?

Ж: 25 та: Итбөқ ҳарфларидан бोшқа ҳамма ҳарфлар.

Қалқала

С: Қалқала (тебранувчи) нима?

Ж: قْطُبُ جَدْ ҳарфларидан бири сукунли бўлган пайтда, уч ҳаракатдан (фатҳа, касра, заммадан) бирор тасига мойил қилмай, тебратиб ўқиш.

М: ﴿مُحِيط﴾ خَلْق﴾ أَحَد﴾

6-ДАРС

«ر» ҲАРФИНИНГ ҚОИДАЛАРИ

С: «ر» ҳарфида нечта ҳолат бор?

Ж: 3 та:

1. Тафхим (йўғон ўқиш).
2. Тарқиқ (ингичка ўқиш).
3. Икки ҳолат ҳам жоиз.

Тафхимли «ر» ҳарфи

С: «ر» қачон тафхим бўлади?

Ж: «ر» 5 ҳолатда тафхим бўлади:

1. «ر» фатҳали ёки заммали бўлса:

﴿رَبَّنَا رُزْقُوا﴾

2. « ر » сукунли бўлиб, ўзидан аввалги ҳарф фатҳали ёки заммали бўлса:

﴿ قُرْآنَ مَرِيمَ ﴾

3. « ر » вақф сабабидан сукунли бўлиб, ўзидан аввалги ҳарф ҳам сукунли бўлиб, ундан аввалги ҳарф эса фатҳали ёки заммали бўлса:

﴿ وَالْعَصْرِ - وَالْعَصْرِ - خُسْرٌ - خُسْرٌ ﴾

4. « ر » сукунли бўлиб, ўзидан аввалги ҳарф касрали бўлса, лекин « ر » дан кейин фатҳали истеъло ҳарфи келса. Бундай калималар Куръонда 5 та:

﴿ قِرْطَاسٍ ﴾ ﴿ فِرْقَةٌ ﴾ ﴿ مِرْصَادًا ﴾
﴿ وَإِرْصَادًا ﴾ ﴿ لَبِالْمِرْصَادِ ﴾

5. «ر» сукунли бўлиб, ўзидан аввалги ҳарф касрали бўлса, лекин касраси оризий ёки бошқа калимада келса:

﴿ إِنِّي أَرْجُعٌ ﴾

Тарқиқли «ر» ҳарфи

C: «ر» қачон тарқиқ бўлади?

Ж: «ر» 4 ҳолатда тарқиқ бўлади:

1. «ر» касрали бўлса:

﴿ رِزْقًا ﴾ ﴿ كَرِيمٌ ﴾

2. « ر » сукунли бўлиб, ўзидан аввалги ҳарф касрали бўлса:

﴿ فِرْعَوْنَ - لَيْلَدْرُ ﴾

3. « ر » вақф сабабидан сукунли бўлиб, ўзидан аввалги ҳарф ҳам сукунли бўлиб, ундан аввалги ҳарф эса касрали бўлса:

﴿ حِجْرٌ - حِجْرٌ - أَلْسَحْرٌ ﴾

4: « ر » вақф сабабидан сукунли бўлиб, ўзидан аввалги ҳарф сукунли « ي » бўлса:

﴿ خَيْرٌ - خَيْرٌ - قَدِيرٌ - قَدِيرٌ ﴾

Икки ҳолат ҳам жоиз

С: « ر » да қачон икки ҳолат ҳам жоиз бўлади?

Ж: З ҳолатда жоиз бўлади.

1. ﴿ فِرْقٍ ﴾ калимасида. (Вақф қилинса тафхим бўлади).

2. ﴿ مِصْرَ ﴾ ва ﴿ الْقِطْرُ ﴾ калималарида вақф қилинса.

3. ﴿ أَسْرِ ﴾ ва ﴿ يَسْرِ ﴾ калималарида, ҳамда қамар сурасида 6 ўринда келган ﴿ وَنُذْرٍ ﴾ калимасида вақф қилинса. (Тарқиқ афзal).

7-ДАРС

﴿الله﴾ لАФЗИ ЖАЛОЛА

С: ﴿الله﴾ лафзидаги «ل» да нечта қоида бор?

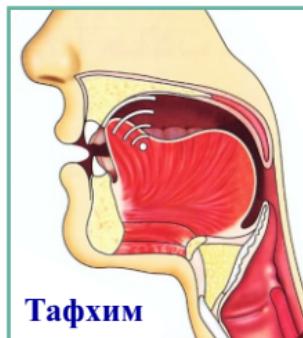
Ж: 2 та:

1. Тафхим (йүғон ўқиши).
2. Тарқиқ (ингичка ўқиши).

С: Қачон тафхим бўлади?

Ж: «ل» дан аввалги ҳарф фатҳали ёки заммали бўлса:

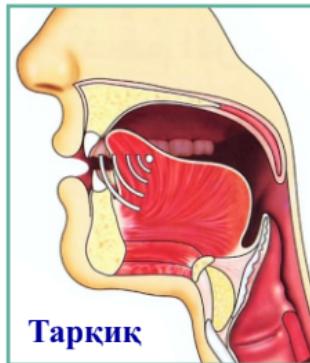
М: ﴿إِنَّ اللَّهَ﴾

С: Қачон тарқиқ бўлади?

Ж: «ل» дан аввалги ҳарф касрали бўлса:

М: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾

8-ДАРС

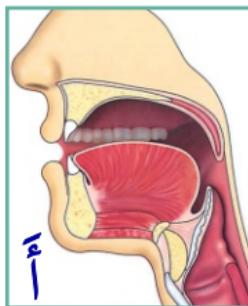
СУКУНЛИ НУН ВА ТАНВИН ҚОИДАЛАРИ

С: Ҳаракат нима?

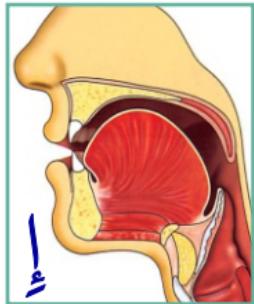
Ж: Фатҳа $\acute{\text{F}}$, касра $\underline{\acute{\text{z}}}$, замма $\grave{\text{I}}$.

С: Ҳаракатларни қандай талаффуз қилинади?

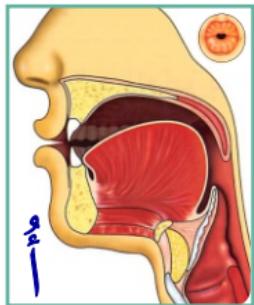
Ж: 1. Фатҳа – оғизни ўртача очиб, тилни ўз ҳолига қўйиб талаффуз қилинади.

2. Касра – жағни бир оз пасайтириб, тил ўртасини кўтариб талаффуз қилинади.

3. Замма – лабларни бир оз чўччайтириб, тилнинг орқа қисмини кўтариб талаффуз қилинади.

С: Тамтит нима?

Ж: Ҳаракатни чўзиб юбориш.

﴿فَمَن يَعْمَل﴾ نи деб,
﴿إِنَّ الَّذِينَ﴾ نи деб,
﴿كُونْتُمْ﴾ نи деб
ўқиши каби.

С: Ихтилос нима?

Ж: Ҳаракатнинг ҳаққини тўла адо этмаслик.

М: ﴿يَعِدُكُمْ﴾ НИ деб
ўқиши каби.

С: Суқунли нун нима?

Ж: Ҳаракатсиз нун «نُ»

С: Танвин нима?

Ж: Лафзда ўқилиб, ёзувда кўрин-майдиган суқунли нун.

أَ - أَنْ ، إِ - إِنْ ، أُ - أُنْ

С: Сукунли нун ва танвинда нечта қоида бор?

Ж: 4 та: Изҳор, идғом, иқлоб ва ихфо.

Изҳор

С: Изҳор нима?

Ж: Сукунли нун ёки танвиндан кейин **خ ع ح ئ** ҳарфларидан бири келса, «ن» ни билдириб ўқиш.

Мисол: ﴿كُفُواْ أَحَدٌ﴾ وَأَنْحَرْ

Идғом

С: Идғом нима?

Ж: Сукунли ҳарфни ҳаракатли ҳарфнинг ичига киргизиб, ташдидли ҳарф қилиб ўқиши.

С: Идғом неча хил бўлади?

Ж: 2 хил: Ғуннали идғом ва ғуннасиз идғом.

С: Ғунна нима?

Ж: «ن» ва «م» ҳарфларини талаффуз пайтидаги димоғдан чиқадиган товуш.

С: Ғуннанинг нечта мартабаси бор?

Ж: 4 та:

1. Энг комил ғунна (ташдидли ва идғомли нун ва мимда):

﴿فَمَنْ يَعْمَلُ﴾ ﴿إِنَّ﴾ ﴿ثُمَّ﴾

2. Комил ғунна (ихфо ва иқлобда):

﴿ مِنْ شَرٍّ ﴾ ﴿ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ ﴾

3. Ноқис ғунна (изҳорда):

﴿ أَنْعَمْتَ ﴾ ﴿ هُمْ فِيهَا ﴾

4. Энг ноқис ғунна (ҳаракатли нун ва мимда):

﴿ إِيمَنُوا ﴾ ﴿ أَعْلَمُوا ﴾

Эслатма: Гуннанинг микдори қироат тезлигига боғлиқ.

Агар қори таҳқиқда ўқиса, узокроқ ушлайди: ﴿ مِنَ الْجِنَّةِ وَالثَّابِتِ ﴾.

Агар ҳадрда ўқиса, озроқ ушлайди:

﴿ مِنَ الْجِنَّةِ وَالثَّابِتِ ﴾

Ғуннали идғом

С: Ғуннали идғом нима?

Ж: Сукунли нун ёки танвиндан кейин و ن م ى ҳарфларидан бири келса, « ن » ни ўша ҳарфнинг ичига киргизиб ғунна билан ўқиш.

M: ﴿ مِنْ مَسَدٍ ﴾ ﴿ شَيْئًا نُكْرًا ﴾

Эслатма: Сукунли нун ёки танвин « ى » ва « و » ҳарфларига идғом бўлганда, ғуннага эътибор бериш керак.

M: ﴿ مِنْ وَالٍ ﴾ ﴿ خَيْرًا يَرْهُو ﴾

Эслатма: Сукунли нун билан идғом ҳарфлари бир калимада келса идғом қилинмайды. Бундай калималар Куръонда 4 та ўринда келади:

﴿صَنْوَانٌ﴾ ﴿قِنْوَانٌ﴾ ﴿بُنِيَّانٌ﴾ ﴿الْدُّنْيَا﴾

Ғуннасиз идғом

С: Ғуннасиз идғом нима?

Ж: Сукунли нун ёки танвиндан кейин « ل » ва « ر » ҳарфларидан бири келса, « ن » ни ўша ҳарфнинг ичига киргизиб, ғуннасиз ўқиши.

М: ﴿مِنْ لَدْنَهُ﴾ ﴿غَفُورُ رَّحِيمُ﴾

Иқлоб

С: Иқлоб нима?

Ж: Сукунли нун ёки танвиндан кейин «ب» ҳарфи келса, «ن» ни «م» га алмаштириб, ғунна билан ўқиши.

М: ﴿سَمِيعُ بَعْدِ بَصِيرٍ﴾

Иқлобда лаблар ҳолати

Ихфо

С: Ихфо нима?

Ж: Сукунли нун ёки танвиндан кейин ت ح د ذ س ش ص ض ط ظ ف ق ك ҳарфларидан бири келса, «ن» ни ўша ҳарфнинг махражига яшириб, ғунна билан ўқиш.

M: ﴿قَوْلًا سَدِيدًا﴾ ﴿مِنْ شَرّ﴾

Эслатма: Сукунли нун ёки танвинни ихфо қилишда тил учини «ن» нинг махражига теккизилмайди.

Эслатма: Сукунли нун ёки танвин истеъло харфларига йўлиққанда, ихфоси (ғуннаси) йўғон қилинади.

M: ﴿فَانصَبْ﴾ ﴿حَلَّا طَيِّبًا﴾

9-ДАРС

СУКУНЛИ МИМ ҚОИДАЛАРИ

С: Сукунли мимда нечта қоида бор?

Ж: 3 та:

1. Ихфо шафавий.
2. Гуннали идғом мислайн.
3. Изхор шафавий.

Ихфо шафавий

С: Ихфо шафавий нима?

Ж: Сукунли мимдан кейин «ب» ҳарфи келса, «م» ни «ب» нинг маҳражига яшириб, ғунна билан ўқиш.

Мисол: ﴿فَاحْكُم بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ﴾

Ихфо шафавийда лаблар ҳолати

Ғуннали идғом мислайн

С: Ғуннали идғом мислайн нима?

Ж: Сукунли мимдан кейин ҳараткали «م» келса, битта ташдидли «م» га айлантириб, ғунна билан ўқиши.

Мисол: ﴿وَعَامَنَهُمْ مِّنْ خَوْفٍ﴾

Изхор шафавий

С: Изхор шафавий нима?

Ж: Сукунли мимдан кейин «ب» ва «م» ҳарфларидан бошқа ҳарфлар келса, «م» ни билдириб билан ўқиш.

M: ﴿أَنْعَمْتَ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾

Эслатма: Сукунли мимдан кейин «ف» ёки «و» ҳарфи келса, «م» ни изхорини аниқ билдириш керак.

M: ﴿عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ فِيهَا﴾

10-ДАРС

МАД ҚОИДАЛАРИ

С: Мад нима?

Ж: 3 та мад ҳарфини ёки 2 та лин ҳарфини чўзиш.

С: Мад ҳарфлари қайсилар?

Ж: «ي» «ا» «و»

С: Бу ҳарфлар қачон мад ҳарфи бўлади?

Ж: 1. «ا» сукунли бўлиб, аввалги ҳарф фатҳали бўлса.

Мисол: ﴿ قَال﴾

2. «و» сукунли бўлиб, аввалги ҳарф заммали бўлса.

Мисол: ﴿ يَقُول﴾

3. «ى» сукунли бўлиб, аввалги ҳарф касрали бўлса.

Мисол: ﴿قِيل﴾

С: Лин ҳарфлари қайсилар?

Ж: «و» ва «ى» ҳарфлари сукунли бўлиб, аввалги ҳарф фатҳали бўлса.

Мисол: ﴿خَوْفٍ﴾ ﴿قُرَيْشٌ﴾

Мад қисмлари

С: Мад неча қисмга бўлинади?

Ж: Икки қисмга:

1. Аслий мад (икки ҳаракатдан кўп чўзилмайдиган мадлар).

2. Фаръий мад (ҳамза ёки сукун сабабли икки ҳаракатдан кўп чўзиладиган мадлар).

Эслатма: Мадларнинг чўзилиш миқдори ҳаракатлар (фатҳа, касра, замма) билан белгиланади.

Бир ҳаракат: Ҳаракатли ҳарфни талаффуз қилишга кетадиган муддат:

بْ بِ بْ

Икки ҳаракат деганда: Иккита бир хил ҳаракатли ҳарфни талаффуз қилишга кетадиган муддатdir.

Масалан: « بَا » ни талаффуз қилишнинг миқдори بْ + بْ миқдорига teng бўлади. Яъни, икки ҳаракат миқдорида чўзилади.

بَا = بِي = بُو ўзаро teng бўлиши керак.

Мадларнинг чўзилиш миқдори қироат тезлигига қараб мослашади. Яъни, таҳқиқдаги тўрт ҳаракат тадвирдаги тўрт ҳаракатдан узунроқ бўлади.

АСЛИЙ МАДЛАР

Табиий мад

С: Қачон табиий мад бўлади?

Ж: Мад ҳарфидан кейин ҳамза ёки сукун келмаса табиий мад бўлиб, икки ҳаракат миқдорида чўзилади.

Мисол:

﴿ قَالَ ﴾ يَقُولُ ﴿ قِيلَ ﴾

Бадал мад

С: Қачон бадал мад бўлади?

Ж: Мад ҳарфидан олдин ҳамза келса, бадал мад бўлади ва икки ҳаракат чўзилади. Мисол:

﴿ إِيمَنًا أُوتُوا ﴾ عَامَنُوا

Эваз мад

С: Эваз мад қандай мад?

Ж: Фатҳали танвинда вақф қилинганда, танвинни алифга алмаштириб, икки ҳаракат микдорида чўзиб ўқиш. Мисол:

﴿ عَلِيِّمًا - وَنِسَاءً - وَنِسَاءً ﴾

Кичик мад сила

С: Қачон кичик мад сила бўлади?

Ж: « ء » ёки « ئ » олмошидан кейин ҳамза келмаса, кичик мад сила бўлади ва икки ҳаракат микдорида чўзилади. Мисол:

﴿ إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ﴾

ФАРЬИЙ МАДЛАР

Муттасил мад

С: Қачон муттасил мад бўлади?

Ж: Мад ҳарфидан кейин келган ҳамза бир калимада бўлса, муттасил мад бўлади. 4 ёки 5 ҳаракат чўзилади. Мисол:

﴿ يَشَاءُ قُرْوَى سِيَّتُ ﴾

Мунфасил мад

С: Қачон мунфасил мад бўлади?

Ж: Мад ҳарфидан кейин келган ҳамза бошқа калимада бўлса, мунфасил мад бўлади. 4 ёки 5 ҳаракат чўзилади. (Бошқа қироатларда 2 ҳаракат чўзиш жоиз). Мисол:

﴿ يَا عَيْهَا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ أَلَّذِي أَنْزَلَ ﴾

Катта мад сила

С: Қачон катта мад сила бўлади?

Ж: «^ڻ» ёки «^ڻ» олмошидан кейин ҳамза келса, катта мад сила бўлади. 4 ёки 5 ҳаракат чўзилади. (Бошқа қироатларда 2 ҳаракат чўзиш жоиз).

M: ﴿ مَالُهُ وَ أَخْلَدَهُ وَ رَبِّهِ هُوَ أَحَدٌ ﴾

Лозим мад

С: Қачон лозим мад бўлади?

Ж: Мад ҳарфидан кейин аслий сукун келса, лозим мад бўлади. 6 ҳаракат микдорида чўзиш шарт.

С: Аслий сукун қандай сукун?

Ж: Вақфда (тұхташда) ҳам, васлда (қүшиб үқишда) ҳам доим туралған сукун. Мисол:

نَ - نُونُ - دَآبَةٍ

Ориз мад

С: Қачон ориз мад бўлади?

Ж: Мад ҳарфидан кейин ориз сукун келса, ориз мад бўлади. 2 (қаср), 4 (тавассут), 6 (ишбо) ҳаракат миқдорида чўзиш мумкин.

С: Ориз сукун қандай сукун?

Ж: Вақф сабабли ҳаракатнинг ўрнига пайдо бўлган сукун.

مُسْلِمُونَ - مُسْلِمُونْ

حِسَابٍ - حِسَابْ - عَزِيزٌ

Мад лин лозим

С: Қачон мад лин лозим бўлади?

Ж: Лин ҳарфидан кейин аслий сүкун келса, мад лин лозим бўлади. 4 ёки 6 ҳаракат чўзиш мумкин. Куръонда 2 та ўринда келади:

﴿ كَهِيْعَضَ - كَهِيْعَيْنْصَ ﴾

﴿ عَسَقَ - عَيْنَسَقَ ﴾

Мад лин ориз

С: Қачон мад лин ориз бўлади?

Ж: Лин ҳарфидан кейин ориз сүкун келса, мад лин ориз бўлади. 2, 4, 6 ҳаракат чўзиш мумкин.

Мисол: ﴿ قُرَيْشَ - قُرَيْشَ ﴾

﴿ يَوْمٌ - شَيْءٌ - شَيْءٌ ﴾

Эслатма: Қироат асносида мад ориз ва мад лин оризни бир хилда чўзиб ўқиш керак. Масалан: икки ҳаракат билан бошласа, охиригача икки ҳаракат билан давом эттириш керак. Бир қироатнинг ўзида 2, 4, 6 ҳаракатни аралаштириб чўзиб ўқиш мумкин эмас.

Эслатма: Мадларнинг кучли ва кучсизлиги қўйидаги тартибдадир:

1. Лозим мад.
2. Муттасил мад.
3. Ориз мад.
4. Мунфасил мад.
5. Бадал мад.

Агар бир жойда бир нечта мад жам бўлиб қолса, кучлисига амал қилинади. Масалан: ﴿عَآمِين﴾ калимасида бадал мад ва лозим мад жамланди. Бу ерда лозим мадга амал қилинади.

11-ДАРС ИДФОМ МИСЛАЙН, МУТАЖОНИСАЙН ВА МУТАҚОРИБАЙН

Идфом мислайн

С: Идфом мислайн нима?

Ж: Махражда ва сифатда бир хил бўлган икки ҳарфни идфом қилиш.

Мисол: ﴿ بَلْ لَا ۚ وَقَدْ دَخَلُواۚ ﴾

Идфом мутажонисайн

С: Идфом мутажонисайн нима?

Ж: Махражда бир бўлган, аммо сифатда бир хил бўлмаган икки ҳарфни идфом қилиш.

С: Қайси мутажонис ҳарфлар идфом қилинади?

Ж: Қуидаги ҳарфлар идғом қилиб үқилади:

1. «د» «ت» ҳарфини «د» «ت» га.

Мисол: ﴿قَدْ تَبَيَّنَ مَا عَبَدُتُم﴾

2. «ت» «د» ҳарфини «د» «ت» га.

Мисол: ﴿أُحِبَّتْ دَعْوَتُكُمَا﴾

3. «ط» «ت» ҳарфини «ط» «ت» га.

Мисол: ﴿إِذْ هَمَّتْ طَائِفَاتٍ﴾

4. «ط» «ت» ҳарфини «ط» «ت» га.

Мисол: ﴿أَحَطْتَ بَسْطَت﴾

(Бунда идғом ноқис бўлади, яъни,
«ط» ҳарфининг махражи идғом бў-

либ, унинг истеъло ва итбоқ сифати қолади).

5. «ذ» ҳарфини «ظ» га.

Мисол: ﴿إِذْ ظَلَمْتُمْ﴾

6. «ذ» ҳарфини «ث» га.

Мисол: ﴿يَلْهَثُ ذَلِكَ﴾

7. «ب» ҳарфини «م» га.

Мисол: ﴿يَبْنَى أَرْكَبٌ مَّعَنَا﴾

Идғом мутақорибайн

С: Идғом мутақорибайн нима?

Ж: Махражда ва сифатда бир-бирига яқин ҳарфларни идғом қилиш:

1. «ل» ҳарфини «ر» га.

Мисол: ﴿ قُلْ رَبِّ﴾

2. «ق» ҳарфини «ك» га.

Мисол: ﴿ أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ﴾

Идғом шамсия

С: Идғом шамсий нима?

Ж: «ال» дан кейин 14та шамсий ҳарфлардан бири келса, лом ни кейинги ҳарфга идғом қилиш.

С: Шамсий ҳарфлар қайсилар?

Ж: ت ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ل ن

Мисол: ﴿ وَالشَّمْسٍ ﴾ ﴿ وَالسَّمَاءُ ﴾

Изхор қамария

С: Изхор қамарий нима?

Ж: « ال » дан кейин 14та қамарий ҳарфлардан бири келса, лом ни изхор қилиш.

С: Қамарий ҳарфлар қайсилар?

Ж: اِبْرَهِيمَ حَجَّ وَخِفْ عَقِيمَهُ

Мисол: ﴿ الْحَجَّ ﴾ ﴿ الْبَرُّ ﴾

12 - ДАРС

ВАҚФ, ИБТИДО, САКТА

С: Вақф нима?

Ж: Қироатни давом эттириш ниятида нафас олиш учун түхташ.

С: Вақф неча хил бўлади?

Ж: 2 хил:

1. Жоиз вақф
2. Ножоиз вақф.

С: Қачон жоиз вақф бўлади?

Ж: Маъно тугайдиган ёки тўғри маъно ифодалайдиган ўринда вақф қилиш. Мисол:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ оятида

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ деб вақф қилиб, яна

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ деб давом

эттириш каби.

С: Қачон ножоиз вақф бўлади?

Ж: Маъно тугамайдиган ёки тес-
кари маъно ифодалайдиган жойда
вақф қилиш. Қасдан қилган одам
гуноҳкор бўлади. Мисол:

﴿لَا تَقْرِبُوا الْصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى﴾

“Маст ҳолларингизда намозга яқин-
лашмангиз” оятида

﴿لَا تَقْرِبُوا الْصَّلَاةَ﴾

“намозга яқинлашмангиз” деб вақф
қилиш каби.

С: Мусҳафдаги вақф (тўхташ)
аломатлари қайсилар?

Ж: 1. «م» вақф лозим.

2. «قلى» вақф ҳам, васл (қўшиб
ўқиши) ҳам жоиз, лекин вақф афзал.

3. «**ج**» вақф ҳам, васл ҳам баробар жоиз.

4. «**صلی**» вақф ҳам, васл ҳам жоиз, лекин васл афзал.

5. «**ل**» вақф мумкин эмас.

6. «**هه**» ҳар иккисининг бирида вақф қилиш жоиз. Иккаласида бара-вар вақф жоиз эмас.

Эслатма: Оят охирида вақф қилиш суннат.

Ибтидо

С: Ибтидо нима?

Ж: Вақф қилгандан кейин ёки ян-гидан қироатни бошлаш.

С: Ибтидо неча хил бўлади?

Ж: 2 хил:

1. Жоиз ибтидо

2. Ножоиз ибтидо.

С: Қачон жоиз ибтидо бўлади?

Ж: Аллоҳ таоло ирода қилган маънони ифодалайдиган калимадан бошлаш.

С: Қачон ножоиз ибтидо бўлади?

Ж: Аллоҳ таоло ирода қилган маънонинг тескарисини ифодалайдиган жойдан бошлаш. Мисол:

﴿ وَقَالُوا أَتَخْدَ أَلَّهُ وَلَدًا ﴾

«Улар: “Аллоҳ ўзига фарзанд тутди”, дейдилар» оятида ﴿ أَتَخْدَ ﴾

“тутди” сўзидан бошлаш каби.

Сакта

С: Сакта нима?

Ж: Қироатни давом эттириш мақсадида икки харакат микдорида түхтаб, нафас олмасдан қироатни давом эттириш.

С: Нечта ўринда сакта бор?

Ж: Имом Ҳафснинг ривоятига кўра тўрт ўринда сакта бор:

1. Кахф сураси, 1-2 оятлар орасида: ﴿ ۱ قَيِّمًا عَوْجَاحًا ﴾

2. Ёсин сураси, 52-оятида:

﴿ مِنْ مَرْقَدِنَا هَذَا ﴾

3. Қиёмат сураси, 27-оятида:

﴿ وَقِيلَ مَنْ رَاقِ ﴾

4. Мутоффифин сураси, 14-ояти:

﴿ ۱۴ گَلَّا بَلْ رَانَ ﴾

13-ДАРС НАБР

С: Набр нима?

Ж: Баъзи бир ҳарфларга ўзига хос ўринда урғу бериб (кучайтириб) ўқиш.

С: Қайси ўринларда набр қилинади?

Ж: Беш ўринда набр қилинади:

1. Ташдидли ҳарфда вақф қилинганда. Мисол:

﴿ فَطَلَّ ﴾ ﴿ مُسْتَقِرٌ ﴾

2. Ташдидли « و » ва « ى » ҳарфларида. Мисол:

﴿ سَيَارَةً ﴾ ﴿ قَوَامِينَ ﴾

3. Мад ҳарфидан кейин ташдидли ҳарф келганда (лозим мад). Мисол:

﴿ أَلْحَاقَةُ ﴾ ﴿ وَلَا الْضَّالِّينَ ﴾

4. Мад ёки лин ҳарфи сўнгидан ҳамзада вақф қилинса. Мисол:

﴿ السَّمَاءُ - السَّمَاءُ - شَيْءٌ - شَيْءٌ ﴾

5. Феълларда таснияни (иккиликини) билдирувчи чўзиқ алифдан сўнг сукунли ҳарф келса. Мисол:

﴿ وَأَسْتَبَقَ الْبَابَ ﴾ ﴿ ذَاقَ الشَّجَرَةَ ﴾

﴿ وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ ﴾

﴿ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

МУНДАРИЖА

Муқаддима:	3
1 - Дарс: Тажвид илми	5
2 - Дарс: Лаҳн	6
3 - Дарс: Қироат тезликлари	8
4 - Дарс: Ҳарфларнинг маҳражлари	9
5 - Дарс: Ҳарфларнинг сифатлари	20
6 - Дарс: Ро (ر) ҳарфининг қоидалари	30
7 - Дарс: Лафзи Жалола	35
8 - Дарс: Сукунли нун ва танвин қоидалари	37
9 - Дарс: Сукунли мим қоидалари	47
10 - Дарс: Мад қоидалари	50
11 -Дарс: Идғом мислайн, мутажонисайн, мутакорибайн...	52
12- Дарс: Вақф, ибтидо, сакта.....	65
13- Дарс: Набр.....	70

Сахифаловчи компьютер устаси:
Музаффар Рахимов Мирхамиджанович

“Актив Дизайн”
Маъсулияти чекланган жамияти
Ўш шаҳри, Ленин кўчаси, 341/15
Телефон: +996 3222 7 28 41
+996 555 88 05 02
+996 770 88 05 02
g:mail:activedesign.osh@gmail.com
Адади: 500 нусха

